1

Rutes i camins

Ruta de l'Aigua de Tona

Tona Paisatge, cultura i patrimoni

1a edició
Dipòsit legal B 1774-2018
Arxiu fotogràfic: Ajuntament de Tona
Foto de la portada: Balneari Codina

Ruta de l'Aigua de Tona

Tona és un municipi de la comarca d'Osona, situat a la part meridional de la Plana de Vic, a la divisòria de les aigües dels rius Ter i Congost.

Tradicionalment, ha estat un poble dedicat a l'agricultura i la ramaderia, els oficis artesans i el comerç. El descobriment de deus d'aigua sulfurosa, entre les darreres dècades del segle XIX i els primers anys del XX, va fer que s'hi construïssin balnearis, hotels i torres d'estiueig. Les millores de les comunicacions (la carretera de Vic a Barcelona i l'arribada del ferrocarril: l'estació de Balenyà és a poc més de 2 km) van ajudar a transformar-lo en un poble residencial i de serveis. El 1910 es van construir al carrer de Barcelona els primers safarejos públics; el 1913 l'electricitat i el telèfon arribaven al poble, com també una primera indústria tèxtil; el 1918 algunes cases particulars ja començaven a disposar d'aigua. Des dels anys cinquanta del segle XX, hi va haver un increment de població a causa del desenvolupament econòmic.

Avui Tona continua resultant un lloc atractiu pel paisatge i bon clima; també desperta interès per l'arqueologia i el patrimoni.

La Ruta de l'Aigua és un recorregut pel nostre municipi a través de la història. L'aigua és un dels recursos fonamentals per entendre l'ocupació del terme: des dels romans a les aigües sulfuroses i l'estiueig dels darrers segles. El camí que us proposem permet gaudir d'un paisatge molt humanitzat, o sigui, reviure la nostra cultura, amb l'aigua com a fil conductor.

El recorregut és totalment planer, exceptuant l'ascens al turó del Castell.

L'ordre de l'itinerari no es basa en la cronologia, sinó en la localització dels diversos monuments: d'aquesta manera s'optimitza el temps del recorregut.

Fitxa tècnica

Localització

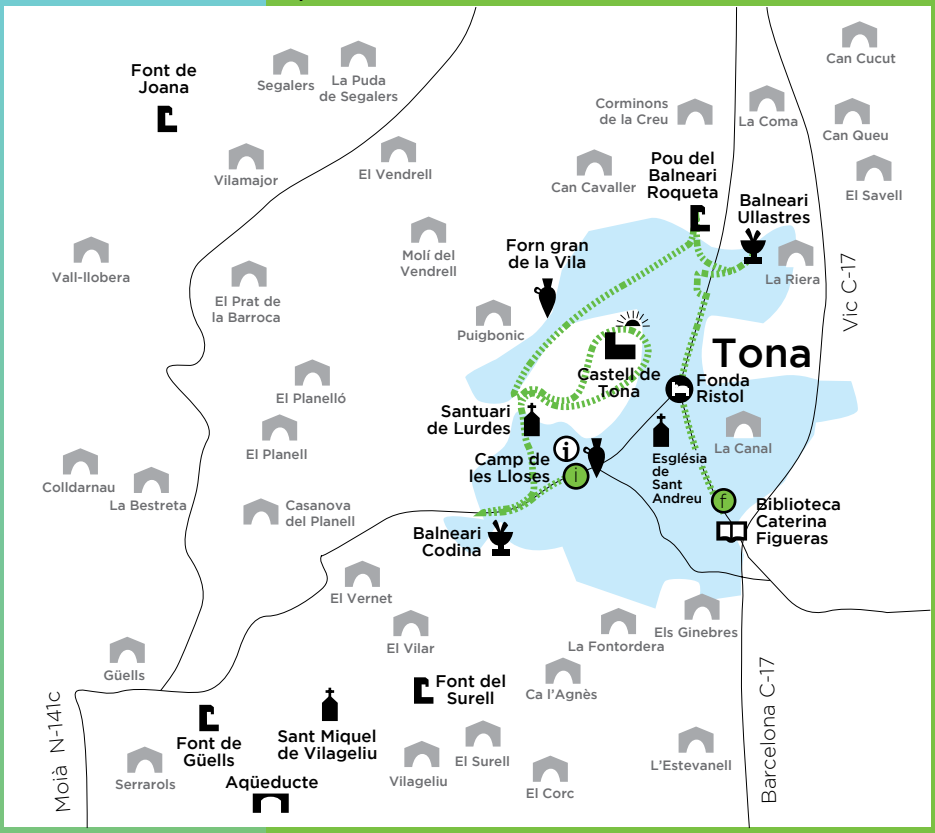

Llegenda

- Carretera
- Ruta de l'Aigua de Tona
- Masia
- Castell
- Església
- Nucli urbà
- Inici
- Final
- Punt d'informació
- Font
- Jaciment
- Balneari
- Mirador
- Fonda / Hostal
- Biblioteca
- Aqüeducte

Característiques

Denominació Ruta de l'Aigua de Tona
Distància 5,6 km, no circular
Temps 1 h 30 min, aproximadament
Dificultat Fàcil
Punt d'inici Centre d'Interpretació del Camp de les Lloses
Punt de retorn Biblioteca Caterina Figueras
Desnivells Punt més alt: pla del Castell (707 m)
Punt més baix: pou i barri Roqueta (565 m)

Cotes d'altitud

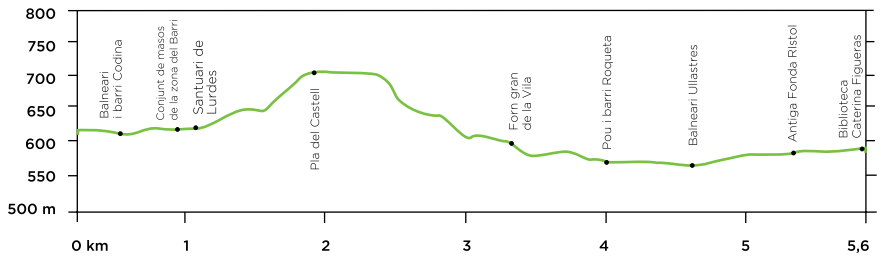

Més informació:

www.visitatona.cat

(En aquesta pàgina web us podeu descarregar el recorregut)

Centre d'Interpretació del Camp de les Lloses (visita guiada de la Ruta de l'Aigua de Tona)

Descripció del recorregut

0 km 0 min

Camp de les Lloses. Parc arqueològic amb centre d'interpretació i jaciment romanorepublicà, datat entre el darrer quart del segle II aC i el segle següent. És un dels primers pobles romans de la Catalunya actual. L'assentament estava relacionat amb la construcció d'una via, la del governador Mani Sergi. Lògicament, l'aigua era un recurs bàsic per a la vida pagesa: per al conreu de cereals i l'hort, per al manteniment de la cabanya d'animals... També ho era per al funcionament dels tallers de producció metal·lúrgica al servei de l'exèrcit romà que hi havia al Camp de les Lloses. D'altra banda, no podem desestimar el valor social de l'aigua en la cultura romana, la qual, en aquest país, s'anava imposant.

Actualment, el Camp de les Lloses és, també, el punt d'informació turística del municipi.

Parc arqueològic i Centre d'Interpretació del Camp de les Lloses

0,6 km 10 min

Balneari i barri Codina. L'edifici del Balneari Codina –el darrer que es va establir a Tona– avui s'utilitza com a espai formatiu. És, de fet, un xalet senyorial de principis del segle XX (1913). Freqüentat fins al 2015 per multitud de banyistes i usuaris, el Balneari Codina ha estat un dels motors turístics del municipi. Al costat, es va formar un singular conjunt residencial que, a l'origen, constava d'un hotel i restaurant (edifici conegut, avui, com a torre Maria) i de diverses torres: Canals, Caminal, Bohigues, Sant Lleí... Més tard, es va construir el majestuós Hotel Prudenci, d'estil racionalista, i es va obrir l'Hostal Puig. Ben a prop, hi ha la font del Ferro.

Balneari Codina

Monument a la Ciutat Gegantera

1,1 km 25 min

Conjunt de masos de la zona del Barri. El poblament d'aquest indret es remunta al segle XI, quan s'hi edifiquen el mas Barri i l'església de Santa Maria (actualment, santuari de Lurdes). Per tant, a l'època medieval hi devia haver un raval de cases. El despoblament del segle XIV, provocat per les epidèmies i la manca de blat, va comportar la concentració de terres a mans de pocs masos, sobretot el Barri i Riambau, que es consolidarien en les èpoques moderna i contemporània. Pous i basses han estat fonamentals per a la gestió i l'aprofitament de l'aigua d'aquest lloc.

Zona del Barri

1,2 km 26 min

Santuari de Lurdes. L'actual santuari de Lurdes presenta característiques del romànic i el gòtic tardà. La primera capella, documentada ja el 1011, s'anomenava Santa Maria de Tona –més endavant rebria el nom de Santa Maria del Barri. Les reformes del segle XII van seguir els patrons del romànic, del qual resten encara l'absis i el campanar. Després del terratrèmol del 1425, la capella de Santa Maria va ser restaurada i ampliada en estil gòtic tardà: hi destaca la planta de tres naus amb arcades apuntades i columnes i pilastres amb riques decoracions escultòriques (en capitells i claus de volta). Entre el 1723 i el 1814 va ser església parroquial. El 1904 es va dedicar al culte de la Mare de Déu de Lurdes.

Santuari de Lurdes

Façana del santuari de Lurdes

1,8 km 40 min

Pla del Castell. El Castell de Tona és un dels típics turons testimoni de la Plana de Vic. Format per margues grises eocèniques d'origen marí, la presència d'un graó de gres a la part superior li ha donat prou solidesa i l'ha convertit en un espai apte per a l'ocupació humana. Aquí va néixer el poble medieval de Tona, a partir de l'església parroquial de Sant Andreu i del castell. Tant l'església com el castell són documentats des de l'any 888 (o 889). El fossat excavat davant la torre de guaita, a més de tenir una funció defensiva, també devia recollir aigües pluvials. Al segle XIII els documents ja citen la sagrera de cases del voltant de l'església, originàriament preromànica. El temple actual és romànic (segle XI), com ho testimonien la decoració llombarda exterior, la volta de canó i l'absis. Hi ha, annexades, dues capelles laterals d'estil gòtic i, també, el campanar barroc (segle XVIII).

Castell de Tona

La *tonda*, cisterna oberta o dipòsit d'aigua d'una capacitat de 300 m^3 ha estat fonamental per a la vida al pla del Castell des de temps antics (èpoques ibèrica, romana i medieval). Avui sabem, gràcies a unes prospeccions de georadar, que diversos canals repartits en el pla conduïen l'aigua cap a la cisterna. Segons una hipòtesi del final del segle XIX, el terme llatí que correspon a aquesta estructura, *tonna* o *tunna*, podria haver donat nom al poble.

La tonda

Descripció del recorregut

El poblet del Castell es va anar abandonant a partir del segle XVI, per les dificultats de la vida dalt el turó i per les noves perspectives que, a baix, la proximitat del camí ral de Vic a Barcelona oferia. Als costats d'aquesta via de comunicació és on es va formar el poble actual. L'antiga rectoria, també anomenada cal Campaner, va ser la darrera casa habitada del Castell (fins al 1921).

Torre de guaita del Castell

3,3 km 1 h

Forn gran de la Vila. Forn de ceràmica excavat en un marge d'argiles i margues, situat al passeig de la Suïssa. Conserva la doble cambra de combustió i la graella amb els orificis per a l'aire. Pels materials recollits a prop, sembla de cronologia romana; es podria relacionar amb el *vicus* o assentament del Camp de les Lloses. El forn és a la vora de la via romana del governador Mani Sergi, que podia permetre la circulació ràpida de les ceràmiques fabricades. L'entorn era adequat per a l'obtenció de les matèries primeres: argiles, llenya del bosc (combustible) i aigua d'un torrent.

Forn gran de la Vila

4 km 1 h 5 min

Pou i barri Roqueta. El pou és l'únic vestigi que queda del Balneari Roqueta, de finals del segle XIX, d'estil modernista. En el disseny de l'edifici, és probable que hi col·laborés l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner. Aquest establiment va tancar les portes el 1966 i va ser aterrat el 1974. Cal destacar l'escala de marbre de planta octogonal per baixar al pou, de 110 graons, recuperada gràcies a una intervenció dels anys noranta. Originàriament, a l'entorn del balneari hi havia un parc amb jardins. Ben a prop, es va formar un barri residencial de caràcter burgès, amb edificis com les torres Llusà i Simon, de l'arquitecte Francesc Guàrdia i Vial (gendre de Domènech i Montaner), amb característiques modernistes i medievalitzants; l'Hotel i Casino del Parque (on ara hi ha el Col·legi Residència PIVE); el Gran Basar del Montseny, i la capella de la Mare de Déu de la Salut, obra de Fèlix Domènech (director mèdic del Balneari Roqueta i fill de Domènech i Montaner).

Pèrgola del pou Roqueta

El balneari va ser explotat per una societat constituïda per Josep Roqueta, propietari del terreny, i Francesc Simon i Ramon Montaner, de l'Editorial Montaner i Simon.

Torre Simon

4,5 km 1 h 10 min

Balneari Ullastres. El balneari d'Ullastres i Copropietaris és el més antic de Tona. Inaugurat el 1876, depenia d'una societat formada pel doctor Antoni Bayés, metge del poble, Josep Quintanas, amo de Riambau, i Narcís Ullastres. És un edifici senzill, de planta baixa –amb dos nivells– i una planta semisoterrània. Té diverses obertures a la façana principal i una coberta a dues aigües. Com als altres balnearis, hi havia banyeres i una zona de tractament amb inhalacions. Un lloc important era la sala del pou; per fer pujar l'aigua i poder-ne beure, s'accionava manualment la bomba. De tot el conjunt també destacaven l'avinguda de plàtans i el parc annex, que acollia una pista de tennis, la primera d'Osona. El 1882 es va ampliar l'edifici amb dos cossos laterals. El balneari va tancar les portes el 1987. El 2000 l'Ajuntament de Tona el va adquirir.

Balneari Ullastres

El 1878 es va obrir un segon balneari a Tona: la Puda de Segalers (prop del mas Vendrell, que faria funcions d'hostal). El 1890 es va trobar la deu anomenada Roqueta, bastant a la vora del Balneari Ullastres. Entre els propietaris d'aquest establiment, per por a possibles perjudicis, i la societat de Roqueta, Simon i Montaner es va produir una disputa llarga i costosa, fins que les aigües del pou Roqueta van ser declarades d'utilitat pública.

Parc del Balneari Ullastres

La urbanització dels dos costats de l'antiga variant de la carretera de Vic a Barcelona (aquesta variant és dels anys quaranta del segle XIX) va anar unint el nucli originari i cèntric de Tona amb la zona d'aquests dos balnearis, Ullastres i Roqueta. Carrers i habitatges també han anat ocupant l'espai que hi ha entre el barri Codina i el centre del poble.

Pont sobre el Torrent de Sant Cugat

5,2 km 1 h 20 min

Antiga Fonda Ristol. A la Fonda Ristol hi va estiuejar, amb la seva família, el poeta Joan Maragall, el 1909. A l'edifici on hi havia aquesta antiga fonda, avui, a la planta baixa, hi trobem la botiga de Vins Calvet.

5,6 km 1 h 30 min

Escoles Caterina Figueras. Les primeres dècades del segle XX, Tona no disposava d'uns serveis d'ensenyament públic suficients. Gràcies a una donació de l'estiuejant Antoni Figueras, es van poder construir unes escoles amb tres classes per a nens

Parc Roqueta

i una per a nenes. Aquestes escoles, inaugurades el 1929, portaven el nom de la filla difunta del mecenes: Caterina Figueras. L'arquitecte municipal, Manuel Gausa i Raspall, va projectar les edificacions, de línies noucentistes, i caracteritzades per les diverses teulades i el porxo de davant de les aules dels nens. A la part superior de les parets, hi ha uns esgrafiats de Manuel Puig i Genís.

Biblioteca Caterina Figueras

Actualment, acull la biblioteca pública de Tona, que manté el nom de Caterina Figueras.

Etiqueta de la Puda de Segalers

COMPOSICION DE UN LITRO DE AGUA.

Gases.	Nitrógeno.	18'5 cc.	
	Ácido carbónico.	83'5 cc.	
Materias sólidas.	Bicarbonato de cal.	0'385	gramos.
	— de magnesia.	0'035	»
	Silicato de sosa.	0'067	»
	Sulfuro sódico.	0'097	»
	Yoduro sódico.	0'052	»
	Cloruro cálcico.	1'322	»
	— magnésico.	1'755	»
	— sódico.	32'720	»
	Sulfato de sosa.	0'243	»
	Alúmina.	0'032	»
	Oxido férrico.	0'027	»
	Materia glerosa, orgánica azoada.	0'031	»
	Total.	36'766	»

Enero 1876.

Vicente Munner.

El laboratori de la científica Maria Sklodowska (més coneguda pel cognom del marit: Marie Curie), premi Nobel de Física i, anys més tard, de Química, va analitzar unes mostres del balneari d'Ullastres i Copropietaris. Aquestes aigües mineromedicinals són, segons la descripció general que trobem en un llibret del doctor Antoni Bayés de l'any 1881, "salino-yodo-sulfuradas". Premiades a l'Exposició Universal de París de l'any 1878, es consideraven idònies per guarir o pal·liar limfomes, raquitisme, bronquitis i rinofaringitis crònica, d'infants i joves. Les aigües de la Puda de Segalers, descrites l'any 1877 com a "salinas-sulfuro-yodo-bromuradas" en una memòria mèdica i topogràfica del doctor Josep Salarich, també van ser premiades a l'Exposició Universal de París del 1878, i a la Balneològica de Frankfurt del 1881. L'aigua mineromedicinal de Tona, durant un temps, es va distribuir embotellada.

Disseny: Maite Garcia - Clogra

Església de Sant Andreu

TONA! AMUNT

Ajuntament de Tona

c/ de la Font, 10
08551 Tona
93 887 02 01
www.tona.cat

EL CAMP DE LES LLOSES
Vicus militar romanorepublicà

vilesflorides

Diputació Barcelona

Punt d'informació turística

Centre d'Interpretació del Camp de les Lloses

c/ Pau Casals, 2
08551 Tona
93 812 52 34
campdeslloses@e-tona.net